

מן הדגן שנותרים לתוכה, ואילו ריש לקיש סובר שרוקנו את כל הכסף והזהב שהיה במצרים גם קודם יוסף, כמו שמוריקין את המצולה מדגים הגדלים בה (הגהות רא"מ הורו"ק).

שְׁלֹשׁ מִטְמוֹנוֹת הַטֵּמִין יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם וְכו'. אין מקור בכתובים לכך, אך קבלה היתה בידם כן. ומימרא זו חולקת על המימרא הקודמת האומרת שישאל העלו ממצרים את כל הכסף שיוסף צבר (מהרש"א סנהדרין קי, א), או יש לומר שהמימרא לעיל עוסקת באוצרות הגלויים, ומימרא זו באוצרות הטמונים (מהרש"א כאן).

וְאַחַת מִנְהֶן לְצִדִּיקִים לְעֵתִיד לְבֹא. היינו לימות המשיח, שאילו לעתיד לבוא, מדוע יצטרכו הצדיקים ממון (באר שבע סנהדרין קי, א), ואף אם הכוונה לימות המשיח, יש להבין מדוע אז יצטרכו למטמון זה, הלא הטובה תהא מושפעת הרבה, ועל המעדנים מצוין כעפר [כמבואר ברמב"ם (מלכים יב, ה)] (שיעורי משמר הלוי סנהדרין שם).

עוֹשֵׁר שְׁמֹר לְבַעֲלֵי לְרֵעֵתוֹ, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ זו עֲשֹׂרוֹ שֶׁל קֶרֶחַ, שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם (רשב"ם; רש"י קהלת ה, יב), ומטעם זה, אף ממונו נבלע באדמה עמו (עיון יעקב על עין יעקב סנהדרין שם). ויש שפירש, שאמרו בגמ' (גיטין נט, א) שמימות משה עד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, וכן מימות רבי עד רב אשי, וטעם הדבר, כי כל מי שנשלם חלק תורה על ידו, צריך שיהיה מושלם גם בתורה וגם בגדולה מכל ישראל, וכיון ש'מקרא' נשלם על ידי משה רבינו, 'משנה' על ידי רבי, 'תלמוד' על ידי רב אשי, בהכרח היו הם מושלמים גם בתורה וגם בגדולה, והבאים אחריהם אינם יכולים לחלוק עליהם בשום אופן (מהר"ם ש"ף שם), ולכן קרח שרצה לחלוק על משה רבינו, הוכרח להקדים כי משה רבינו אינו גדול גם בתורה וגם בגדולה, והוא גדול ממנו לפחות בעושר, ולכן יכול לחלוק עליו (חתם סופר, תרומה ד"ה במס' גיטין).

זֶה מִמּוֹנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רִגְלָיו, ולכן מי שמפסיד ממונו נקרא (ראה משנה כתובות קח, ב, ורש"י שם) 'פושט רגל' (תורה לשמה [לבן איש חי] שצב).

מִשְׁאֵי שֶׁלֹּשׁ מְאוֹת, לאו דוקא, וכן כל שלש מאות שבש"ס (רשב"ם). והטעם שכל גזמות שבש"ס הם עד שלש מאות, שאות ש"ן הוא המספר הגדול ביותר בעולם הזה, ואילו ת"ז הוא כבר מעולם הבא (פרי צדיק ויגש יב, בשם הרה"ק מאיזביצא). **פְּרָדוֹת לְכַנּוֹת,** שכיון שמכת פרדה לבנה היא קשה ומסוכנת (ראה יומא מט, א, וחולין ז, ב), לכן היה המשאוי על פרודות לבנות דוקא, שאנשים יפחדו להתקרב לגנוב מהאוצרות (מהרש"א סנהדרין שם; הגהות יעב"ץ שם).

וְכוֹלְהוּ אֶקְלִידִי וְקִלְיַי דְּגִלְדָּא - המפתחות והמנעולים היו של שקי עור (רשב"ם; רש"י סנהדרין שם, בפ"י שני). ויש שפירשו, שהמפתחות והמנעולים היו של עור (רש"י שם, בפ"י ראשון), כי אילו היו של ברזל, לא היו מסוגלות הפרדות לשאת משא כבד כזה (יד רמה שם).

אֵנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָא אֲמָרוּ אֲחָיו, אֵנָּה ה' הַצִּלִּיחָה נָא אֲמָר דָּוִד. ועל אף שבדרך כלל אסור להפסיק באמצע פסוק (ראה מגילה כב, א), אך כיון ששני חצאי פסוק זה נאמרו על ידי אנשים שונים, אנו נוהגים שהשליח ציבור אומר 'אנא ה' הוֹשִׁיעָה נָא' ומפסיק, והציבור עונים אחריו 'אנא ה' הוֹשִׁיעָה נָא' (תוס' סוכה לח, ב ד"ה הוא אומר).

הַמְכִּיר מְקוֹם חֲבִירוֹ בִּישִׁיבָה - שיועד להצביע על המקומות ביישיבה למי הם, וזאת מחמת רגילותו לשבת בה תמיד (רש"י; רשב"ם). ויש שפירש, שסדר המקומות חלוק, במשתה הוא לפי הגיל, שמושבים את הזקן יותר במקום מכובד יותר, ואילו ביישיבה הוא לפי החכמה, שמושבים את החכם יותר במקום מכובד יותר (ראה ב"ב קכ, א), ומעלת 'המכיר מקום חבירו ביישיבה' היא שמכיר מעלת חבירו בתורה ובחכמה, שהיא גדולה משלו, משתדל להידבק בו, ולא לקנאות בו (ע"פ מאירי) המובא בקובץ שיטות קמאן] ומהרש"א לעיל קיה, ב, בפ"י השני).

הַמְקַבֵּל פְּנֵי חֲבִירוֹ בִּישִׁיבָה - שהוא מקדים לבוא לפני כולם, ומקבל פני חבריו, ולא חבריו מקבלים פניו, וכמאמרו של רבי אליעזר (סוכה כח, א) 'שלא קדמי אדם בבית המדרש' (מהרש"א, בפ"י השני).

הַמְגַלֵּה דְּבָרִים שְׂפִיפָה עֲתִיק יוֹמִין, מֵאִי נִינְהוּ טַעְמֵי תוֹרָה - דברים שכיסה הקב"ה שהוא עתיק יומין, ונתן רשות לגלותם, המגלה אותם זוכה לנאמר בפסוק זה (רשב"ם). ואף שרוב המצוות שבתורה לא יתגלו טעמיהן, כמבואר בגמ' בסנהדרין (כא, ב), כדי שלא יאמרו בני אדם שטעמי מצוה מסויימת אינה שייכת להם ויכשלו, מכשול זה שייך במצוה שהתורה גילתה טעמה, שיכולה להביא לידי מכשול, אבל דבר שהתורה כיסתה טעמו, גם אם החכמים נותנים בו טעם לא יביא לידי מכשול (מהרש"א, בת"י הראשון). או יש לחלק בין 'טעמי התורה' לבין 'טעמי המצוות' (מהרש"א, בת"י השני), והכוונה שטעמי המצוות לא התגלו, אבל טעמי תורה, פירושיה וכוונותיה - הדברים הסתומים שבה, מתגלים (הגו"ח קניבסקי, בהקדמה לספרו למכסה עתיק, ע"פ הרש"ש).

מֵאִי דְּתַתִּיב 'לְמַנְצַח מְזֻמּוֹר לְדָוִד', שהיה צריך הכתוב לומר 'לנוצח', ואילו 'למנצח' הוא לשון מפעיל, שמשמעו שהוא נותן לבריות לנצח (רש"י; רשב"ם). ויש שפירש, שלעיל (קז, א) אמר רבי יהושע בן לוי כי בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהילים, שנים מתוכם הם ניצוח ומזמור, אם כן מהו 'למנצח מזמור', מדוע צריך שני שבחים יחדיו (מהרש"א).

זֶה יָדוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁפְּרוּסָה תַּחַת כַּנְפֵי הַחַיִּית כְּדִי לְקַבֵּל בְּעָלֵי תְשׁוּבָה מִיד מֵרֵת הַדִּין, והיד היא המחותרת שעושה הקב"ה בריקיע לשבים בתשובה (ראה סנהדרין קג, א ורש"י שם על מנשה), והם גם הפתח הקטן שבאות ה"א, הדומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת יוצא, ורגל הה"א התלויה, שבינה לבין האות עצמה יש פתח צר, שאם חוזר בתשובה, מחזירים אותו דרך פתח צר זה (ראה מנחות כט, ב), כדי שיהיה נסתר ממידת הדין (ראשית חכמה שער התשובה א).

עֲשֹׂאָהָ כְּמַצוּדָה זֹו שְׂאִין בָּהּ דָּגָן, ואף שבביזת הים רואים שהיה עדיין רכוש רב למצרים, זה היה משאר ערי מצרים, אבל מה שבני ישראל 'וינצלו את מצרים' ושאלו כסף וזהב ושמלות, זה היה רק משכניהם המצרים ברעמסס, וממצרים עיר המלוכה, ואותם העלו עמהם, אבל בשאר מדינת מצרים נשאר הון רב, ופרעה בעת שרדף אחריהם קיבץ כל חילו וכל עמו מכל ארצו, ומרכושם היתה ביזת הים (צ"ח ברכות ט, ב, בשם בנו רבי ישראל). או היתה מאוצרות פרעה [שבני ישראל ניצלו רק את העם, ולא את אוצרות פרעה] (ענין יוסף על עין יעקב, שם).

כְּמַצוּלָה שְׂאִין בָּהּ דָּגִים, שלדעת רב אמי בני ישראל רוקנו רק את האוצרות שיוסיף הכניס למצרים, כמו שמוריקין את המצודה